

animi copia et plenitudine nondum scriptos nonnunquam depromebat, ut varia loca probant. Nam et multa in istis sermonibus ex tempore dicuntur, quale est illud, cum in sermone 36 somnolentos increpat, atque: « Putabam me uno sermone implere quod promisi de duplici ignorantia; et fecissem, nisi fastidiosus quosdam et dormientes intueor. Nec mirum; præelongior videretur. Quosdam siquidem oscitantes, quosdam et dormientes intueor. » At extemporanea illa dicta nihil æque dentis noctis vigiliæ (longissimæ quippe fuerunt) excusant eos. » At extemporanea illa dicta nihil æque probat, quam locus ex sermone 9, n. 6: « Occurrit et alius sensus, quem quidem non proposueram; sed minime præteribo. » Accedit quod recitatos sermones postea a discipulis fuisse descriptos innuit vir sanctus his verbis: Scripta sunt ut dicta sunt, ait sermone 54, n. 1 « et excepto stylo, sicut et sermones ceteri, ut facile recuperetur quod forte exciderit. » Huc spectat quod legitur in sermone 77, n. 2: « Sed etsi litteris forsitan mandentur ista quæ dicimus, dedignabuntur legere. »

VI. Hos porro sermones passim declamabat Bernardus in auditorio fratrum, et quidem novitiis præsentibus, ex sermone 63, n. 6, non vero conversis, qui ejusmodi conventibus non intererant. Unde sæpe innuit auditores suos fuisse in Scripturis sacris peritos, quos « ingenio » dicendis « prævolare » testatur in sermonibus 15, n. 2; 16 n. 1, et 39, n. 2. Cæterum hora, qua sermones isti habebantur, aliquando vespertina, ante missam (ut de aliis sermonibus in superioris tomii præfatione dictum est), aliquando vespertina erat. De matutino tempore interpretare duo loca, in quibus concionem dimittit propter laborem manuum et officium divinum. Sic in fine sermonis 1: « Sed præterit hora, » inquit, « qua nos extra manuum et officium divinum. » At expressior est hanc in rem locus in sermone 47, quem interrupit ob instantem horam officii divini. De vespertino tempore perspicuum est testimonium in sermone 71, n. 15: « Jam enim disputante me longius, inclinata est dies. » At satis minutiarum, quæ tamen huic loco non male conveniunt.

VII. Sermones omnino quatuor et viginti absolvet Bernardus anno 1137, quo anno in Italiam ad componendum schisma profectus est. Inde reversus anno sequenti, ad opus intermissum denuo se recepit, sermone 24 repetito cum alio exordio et alia clausula: ex quibus nata est illa, de qua suo loco agemus, lectionis diversitas. Sermones autem sexagesimum quintum et sequentem, qui ab expositione istius versus, Capite nobis vulpes parulas, incipiunt, composuit vir sanctus adversus Colonienses hæreticos, occasione epistolæ ad se scriptæ per Evervinum præpositum Steinteldensem: quam epistolam idcirco duobus illis sermonibus præfigere visum est. Denique sermo octogesimus habitus est post concilium Remense, anno 1148, præsentente Eugenio celebratum, in quo damnatus est error Gilberti Porretani episcopi Pictaviensis, prout Bernardus ipse in eo sermone commemorat.

VIII. In plerisque manuscriptis habentur sermones numero 86; in paucis, 87; sed vel ob repetitionem sermonis vigesimi quarti, ut in codice Colbertino, vel ob divisionem alterius sermonis, ut in nostro Germanensi. Ex quinque Vaticanis, quos rogatu meo consuluit noster Joannes Durandus, unus habet sermones omnino 86; sed in alio, qui signatus est n. 665, habetur præfatio, quæ nec in editis, nec scriptis ullis legitur. Ejus exordium sic habet: « Incipit præfatio beati Bernardi Claræ-Vallis abbatissæ super Cantica canticorum. Summum incentivum virtuti proposuit Deus, futuræ beatitudinis delectationem: vehemens quoque calcar erroris delectationem esse diabolus excogitavit. Ultriusque enim sententiæ præstat indicium princeps humani generis Adam, a Domino Deo in paradiso voluptatis, ut æterna felicitate fruatur ad virtutem futuris sæculis provocandam. » Tum subditur, amissa per peccatum innocentia, amissam utique delectationem, sed reparablem per psalmodum et canticorum dulcedinem et concentum. Nihil in ea præfatione ad Bernardi stylium aut genium accedit. Præfationi subjiciuntur sermones tantum 83 sub hoc titulo: « Incipit expositio beati Bernardi Claræ-Vallensis abbatissæ in Cantica canticorum. » Alius codex: « Incipit Bernardus super Cantica canticorum. » Alii: « Incipit tractatus beati Bernardi abbatissæ de Clara-Valle super Cantica canticorum. » In uno Colbertino dicuntur Tractatus, non Sermones, pro veteri more. Sed hæc leviusculi sunt. Expositio ista desinit in caput tertium Cantici ad hunc versum in lectulo meo quæsivi per noctes, a quo Gillebertus de Hoylandia, et ipse Cisterciensis Hibernus, eam continuavit usque ad quinti capituli hunc versum, Dilectus meus candidus et rubicundus, editis sermonibus octo et quadraginta, vir sane Bernardo dicendi gravitate et pietate non multum inferior. Conantem vero ulterius explanando progredi mors ex humanis abstulit, veluti huic indignata, si Sixto Senensi credimus, quod interruptum a se Bernardi laborem iterum continuare, et ad finem deducere velle auderet. Falitur Sixtus, qui Bernardi opus « ultimo vitæ suæ anno » inceptum dicit. Gilleberti sermones in tomo sequenti adducemus.

IX. Præter hanc expositionem Bernardus aliam brevioris dictavit Guillelmo Sancti Theoderici abbati, uti Guillelmus ipse testatur in libro I de ejus Vita capite 12: sed commodior erit de hac dicendi locus in tomo quinto, ubi compendiosam in duo priora Cantici capita ex Bernardo commentationem referemus.

X. In primo sermone fusoris expositionis Bernardus innuere videtur, se commentarios edidisse in Parabolas Salomonis, et in Ecclesiasten. Sic enim ait n. 2: « Nam de verbis Ecclesiastes satis, ni fallor, per Dei gratiam instructi estis mundi hujus cognoscere et contemnere vanitatem. Quid et Parabolas? 1265 An non vita et mores vestri juxta eam, quæ in ipsis invenitur, doctrinam sufficienter emendati sunt et informati? »

Proinde illis ambobus prælibatis, quos nihilominus de amici arca præstitos accepistis; accedite et ad tertium hunc panem, ut probetis forsitan potiora. » Verum hæc verba id unum significare videntur, Claræ-Vallenses dedisse operam legendis Parabolis et Ecclesiastæ, et ad eorum regulas mores suos composuisse. Sane Gaufridus, qui satis accuratum Bernardi operum indicem texuit, nec ullus, quem sciam, veterum ejus generis commentationes Bernardo tribuit. An fortasse « amici » nomine aliquem alium illius temporis auctorem intelligit? qualis fuit Hugo Victorinus, qui homilias 19 in Ecclesiasten composuit.

XI. Redeo ad sermones in Cantica, de quibus quid sentiret Guerricus abbas Igniacensis, et ipse sancti doctoris discipulus piissimus, aperit in sermone 3 de sanctis Petro et Paulo, qui cum aliis habetur in tomo VI. « Magister noster, ille interpres Spiritus sancti de toto illo carmine nuptiali loqui instituit, spemque nobis dedit ex iis quæ jam edidit, quia si pervenerit ad locum de quo quæritis, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ, umbras ipsas ponet in lucem intelligentiæ; quod dictum est, vel erit in tenebris, nobis dicet in lumine. » Hæc Guerricus.

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

SERMONES IN CANTICA CANTICORUM (157).

1266-1267 SERMO I.

De ipso titulo libri: « Cantica canticorum Salomonis. »

1. Vobis, fratres, alia quam aliis de sæculo, aut certe aliter dicenda sunt. Illis siquidem lac potum dat, et non escam (I Cor. III, 2), qui Apostoli formam tenet in docendo. Nam spiritualibus solidiora opponenda esse, itidem ipse suo docet exemplo, Loquimur, inquiens, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes: item, Sapientiam loquimur inter perfectos (I Cor. II, 13-6), quales vos nimirum esse confido; nisi frustra forte jam ex longo studiis estis cælestibus occupati, exercitati sensibus, et in lege Dei meditati die ac nocte. Itaque parate fauces, non lacti, sed pani. Est panis apud Salomonem, isque admodum splendidus sapidusque; librum dico, qui Cantica canticorum inscribitur: proferatur, si placeat, et frangatur.

2. Nam de verbis Ecclesiastes satis, ni fallor, per Dei gratiam instructi estis mundi hujus cognoscere et contemnere vanitatem. Quid et Parabolas? An non vita et mores vestri juxta eam quæ in ipsis invenitur doctrinam sufficienter emendati sunt et informati? Proinde illis ambobus prælibatis, quos nihilominus de amici arca præstitos accepistis, accedite et ad tertium hunc panem, ut probetis forsitan potiora (157). Cum enim duo sint mala, quæ vel sola, vel maxime militant adversus animam, vanus scilicet amor mundi et superfluis sui, pesti utriusque duo illi libri obviare noscuntur; alter sarculo disciplinæ prava quæque in moribus, et carnis superflua resecans; alter luce rationis in omni gloria mundi

fucum vanitatis sagaciter deprehendens, veraciterque distinguens a solido veritatis. Denique universis humanis studiis, ac mundanis desideriis prætulit Deum timere, ejusque observare mandata. Merito quidem. Veræ etenim sapientiæ primum illud, initium; secundum, consummatio est: si tamen constat vobis non aliud veram et consummatam esse sapientiam, quam declinare a malo, et facere bonum; itemque recedere a malo neminem posse perfecte absque timore Dei, nec bonum opus omnino esse præter observantiam mandatorum.

3. Depulsis ergo duobus malis duorum lectione librorum, competenter jam acceditur ad hunc sacrum theoreticumque sermonem: qui cum sit amborum fructus, non nisi sobriis mentibus et auribus omnino credendus est. Alioquin ante carnem disciplinæ studiis edomitam et mancipatam spiritui, ante spreтам et abjectam sæculi pompam et sarcinam, indigne ab impuris lectio sancta præsumitur. Quomodo nempe lux incassum circumfundit oculos cæcos vel clausos, ita animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei (ibid., 14). Quippe Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum (Sap. I, 5), quod est vita incontinens; sed nec erit ei unquam pars cum mundi vanitate, cum veritatis sit Spiritus (Joan. XIV, 17). Quæ enim societas ei quæ desursum est sapientiæ, et sapientiæ mundi, quæ 1268 stultitia est apud Deum (I Cor. III, 19); aut sapientiæ carnis, quæ et ipsa inimica est Deo? (Rom. VIII, 7.) Puto autem quod jam non habebit unde adversum nos murmuret is, qui nobis de via venit amicus, cum et tertium istum insumperit panem.

4. Sed quis franget? Adest paterfamilias; cogno

(157) Inchoati anno 1135.